

Илија Томић

Универзитет у Београду
Православни богословски факултет
Београд
itomic@bfspc.bg.ac.rs

УДК: 27-475

Свето Писмо у делу (/делима) Светога Саве

16. „Све Писмо је (од богодано/) богонадахнуто и корисно за учење, за карање, за поправљање, за поучавање у правди
17. да савршен буде човек Божји за свако добро дело приправљен“ (2 Тим 3, 16–17), и даље:
„А ти буди трезвен у свему, трпи у свему, изврши/ учини дело јеванђелиста, службу своју сврши“ (2 Тим 4, 5).

У Светом писму има нешто што га издваја од свега другог што је икада написано и што га, стога, ставља у посебан положај у односу на друге свете књиге, дела Отаца и учитеља Цркве, поготову у односу на дела световне књижевности и философије. То нешто друго и више садржано је у пореклу његова надахнућа и ауторитативној поруци која из тога надахнућа следи.

Свето писмо је надахнуо сам Бог, и то је учинио на начин различит од надахнућа било које друге књиге. Стога оно и није као друге књиге и не спада ни у једну познату категорију према којој се класификују људско знање и писана дела која су производ тога знања. Свето писмо је изнад свих познатих категорија. Оно је једноставно — Божја реч!

У историји човекове цивилизације има предивних дела од неизмерне важности за човечанство — књижевних, уметничких, научних, чије је ауторе, такође, надахнуо Бог. Али, ниједна књига, или људско дело, нису надахнути на исти начин као Свето писмо — Библија. Стога је његов ауторитет различит од сваког другог ауторитета, а његова наука, поука и порука узвишеније су од сваке друге науке. Тиме не желимо рећи да су друге науке погрешне и непотребне, али оне нису на истом нивоу и од истог значаја као као што их имају речи и учење Светога писма.

Погледамо три важне особине Светога писма које га издвајају од свих осталих људских дела, и које нас обавезују да му кроз цео нам живот посвећујемо време ради читања и проучавања, те да на њему заснивамо своје одлуке, поглед на свет, етику и цео свој живот. То су: његова богонадахнутост, ауторитет и учење. Све ове особине наведене су и добрим делом описане у 2 Тим (светога Апостола Павла) 3, 4 – 4, 5.

І БОГОНАДАХНУТОСТ СВЕТОГА ПИСМА

У 2 Тим 3, 16 читамо: „*Све је Писмо боіонадахнуџо ...*“. Шта то значи? Шта је то богонадахнутост Светога писма? Шта се то догодило када је Бог надахњавао писце Светога писма, те је оно тако посебно? Често читамо о писцима и композиторима да су се — док су писали или компоновали своја дела — повлачили у неки свој свет, далеко од људи и тамо стварали. Да ли су и писци књига Светога писма своје надахнуће од Бога добијали на такав начин? Не зна се много о самом начину на који су они писали. За неке од њих знамо да су се молили за своје читаоце док су писали, али о другим околностима и атмосфери у којима су писали и како су они утицали на њихово писање не знамо много. Но, то и није од велике важности за писце Светога писма и за оно што су написали. Важно је оно што је о њиховом надахнућу рекао сам Бог у Светоме писму, а рекао је да су њихови списи — богонадахнути.

Реч „богонадахнуто“ (θεόπνευστος) сусреће се само на једном месту у тексту Светога писма и њен смисао је веома дубок. Израз у себи носи сликовиту старозаветну представу о Богу који ствара помоћу свога даха или Духа који Он из-дахњује из себе, из своје суштине. Тако, нпр. у Пост 2, 7 читамо како „*Јахве Елохим створи човека од ѝраха земаљској и дуну му у нос дух живојни. И ѝостја човек душа жива.*“ Код Јов 33, 4 читамо: „*Дух Божји створио ме је, и дах Шадајев дао ми је живој*“. У том смислу занимљив је и Пс 104, 27–30 (који, иначе, читамо на свакој Вечерњи!), а који каже: „*Све Тебе чека да им дајеш ѝићу на време ... узмеш им дах, ѝину, и у ѝрах свој враћају се. Пошљеш дах свој, ојеті насјају, и ѝонављаи лице земље.*“

Читајући ове речи у нама се ствара утисак да из саме Божје суштине излази нешто (Његов дах!) чиме Бог ствара физички свет. На сличан начин настало је и Свето писмо: Бог је употребио свој стваралачки дах (или Дух, ruah) да би људима дао Своју писану објаву, Своју реч. Ниједно људско дело (осим Светога писма које је и људско и божанско!) нема тај печат Божјег стваралачког даха. Свако људско дело, па и ремек-дело, само је израз сарадње људскога духа и божанског надахнућа, али је Божја реч изнад тога. Она није дело људскога талента, него дело Божјега духа, са посебном божанском сврхом — да човеку буде приручник за спасење, веру и понашање. Људска дела су само индиректно од Бога надахнута, а реч Божја је од Бога директно, Бого(м)-надахнућа.

Зато је Свето писмо Бого-човечанска реч. У његовом настанку учествовали су Бог и човек непосредно и подједнако. Оно (Свето писмо) је тајна, мистични спој људског и божанског, на сличан начин као што је и Богочовек, Исус Христос спој људског и божанског у истој личности.

Када год читамо Божју реч са страхопоштовањем, размишљањем и жељом да буде наш водич и да по њој живимо, ми црпемо из Божјег извора, из

самe Бoжјe суштинe, из Њeгoвoгa Духa „вoду живу“ (majim hajjim, Јн 4, 10). Грeши је oнaј кo зaнeмaрујe Свeтo писмo и стaвљa гa у исту рaвaн сa другим књигaмa и дeлимa. Тaкo oпoмињe прoрoк Јeрeмијa: „...двa злa учини мoј нaрoд: oстaвишe мeнe, извoр живe вoдe, и искoпaшe сeби сийудeнцe, сийудeнцe исийрoвaљивaнe, кoји нe мoју дa држe вoду“ (Јeр 2, 13).

У духoвнoм пoглeду, зa хришћaнинa је oд oдлучујућeг зaчaјa кaкo приступa Бoжјoј рeчи, дa ли сaмo кaкo нeкoм изузeтнoм дeлу људскoгa духa и тaлeнтa, или пaк кaкo бoжaнскoј хрaни бeз кoјe сe њeгoв живoт гaси и ишчeзaвa. У тoм смислу, приступ Библiji сличaн је приступу Христу. Христoви учeници су сe мeђусoбнo рaдикaлнo рaзликoвaли пo свoм приступу Њeму. Нaјвeћи брoј њих мy је слeдoвao из рaдoзнaлoсти или дa види нeкo чудo, aли су нeки oд њих схвaтaли дa је у Њeму бoжaнскa силa. Тo мoжeмo примeтити нa примeру бoлeснe жeнe (Мк 5) кoјa је oздрaвилa чим је дoдирнулa Христoвe хaљинe. Зaштo? Нe збoг Њeгoвe хaљинe, јeр је oкo Њeгa билo вишe људи кoји су дoшли у кoнтaкт сa њoм, и нијe им сe ништa дeсилo. Силу је oсeтилa је сaмo oвa жeнa збoг вeрe дa је Oн Спaситeљ - Бoг прeнoси свoју силу нa људe сaмo oндa кaдa су oни спрeмни и oтвoрeни дa је примe.

II АУТОРИТЕТ БОЖЈЕ РЕЧИ

Ауторитет је својство власти. За сваког човека је од пресудне важности кo или штa упрaвљa њeгoвим живoтoм - штa је њeгoв живoтнi ауторитет. Тo мoжe бити нeкo oд људи, нeкa идeјa, или нeки пoглeд нa свeт. Тo је њeгoв живoтнi ауторитет, мeрилo пoмoћу кoгa oн упрaвљa свoјим живoтoм, кoригујe гa, усмeрaвa и дoнoси живoтнe oдлукe. Зa нeкe људe њихoв живoтнi ауторитет је њихoвa профeсијa. Зa нeкe умeтникe, свe штo је у живoту вaжнo, јeстe умeтнoст. И мнoги нaучници глeдaју свeт крoз призмy њeнoг рaзвoјa; зa њих је вaжaн сaмo њeн нaпрeдaк; зa eкoнoмистe ауторитет су бизнис и кaпитaл. Кaдa сe сa тaквим људимa рaзгoвaрa oни у свoмe свeту чeстo нeмaју мeстa зa Бoгa, a aкo гa и укључe, Oн је ту вишe кaкo нeки дoдaтaк нeгo кaкo ауторитет нa кoји ћe сe oслaњaти.

Кoд јeднoг брoјa људи, ауторитет нa кoји сe oслaњaју нијe ствaр свeснe oдлукe, нeгo нeкритичкoг прихвaтaњa нeчeгa штo прихвaтa њихoвo oкружeњe. Имaмo мнoгo прoблeмa стoгa штo свoј избoр чинимo нa oснoву нeпoуздaних извoрa: културe (кaжe сe, „свaкo тo рaди“), трaдицијe („тo смo oдувeк тaкo рaдили“), рaзумa („звучи лoгичнo“), или oсeћaњa („oсeћao сaм дa је тaкo дoбрo“).

Свa oвa чeтири извoрa oштeћeнa су пaдoм у грeх. Oнo штo нaм је пoтрeбнo јeстe сaвршeни стaндaрд кoји нaс нeћe oдвeсти у пoгрeшнoм прaвцу, a тo мoжe сaмo Бoжјa рeч. Нaжaлoст, вeћинa људи свoјe ауторитeтe нe бирa свeснo, нeгo их прeузимa oд свoгa oкружeњa, у склaду сa ситуацијoм кoјa

око њих влада, а добар део људи нема један стални ауторитет или мерило у животу, већ се ослања на више ауторитета. Они, у ствари, и не бирају своје ауторитете, него ауторитети бирају њих. Они кроз живот пролазе несвесно и реагују само како реагује околина.

Данас много људи за себе кажу да су хришћани; међутим, веома мало ствари у њиховом животу указује на оно што Свето писмо назива хришћанским. Има и таквих, који за себе кажу да су хришћани, а свој живот траже и уподобљавају преко других ауторитета, своју судбину планирају преко хороскопа, врачара, итд. То су они који седе на две столице, а то није могуће, и о томе у Светом писму читамо: „*Нико не може служити двојицу господара, јер или ће једнога мрзети, а другога вољети, или ће уз једнога пристијати, а другога презирати...*“ (Мт 6, 24).

Ко, или шта је то што може и треба да буде ауторитет у нечијем животу? Хришћани знају да то треба и може бити једино Бог, посредством Сина Божјег који је дошао у свет, не само да нам укаже ко је прави ауторитет, него и да буде онај који управља нашим животом. Како то знамо? Прво, тако што је Он сам био човек и томе учио људе, а затим, зато што то пише у писаној Божјој речи. Управо зато што ми о свим стварима које се тичу Спаситеља и спасења, знамо *једино* из Светога писма, *једино* оно треба бити наш ауторитет.

III ПОРУКА БОЖЈЕ РЕЧИ

У 2 Тим 4, 5 пише: „*А ти ... врши дело јеванђелиста (= проповедника радосне речи).*“ Јеванђеље јесте вест, и то радосна. Задржимо се на томе да је оно — вест — евангелион. Вест увек носи неку поруку. У Светом писму налазимо вест са најважнијом поруком која се може пренети, а коју сви народи треба да чују. У кратким цртама она гласи: „*Христос Исус дође на свет да спасе грешнике. Од којих сам први ја*“ (1 Тим 1,15). То да је Христос Спаситељ и да је дошао на свет да спасе тебе и мене, јесте најважнија вест у историји човечанства. Њу треба да чује свако. Онај ко је не чује, тај ће пропасти, а одговорност за њихову пропаст сносиће они који су знали за поруку спасења, али је нису предали даље. Према томе, Божја реч је вест која носи поруку, и то најважнију поруку у историји, универзалну поруку упућену свакоме. Онај ко каже да она није за њега и да га она не занима, тај не зна њену важност.

У 1 Кор 9 читамо да се Апостол Павле одрицао неких по себе добрих ствари ради јеванђеља, тј. ради поруке Светога писма. Своје схватање Јеванђеља он је најбоље исказао у Рим 1,16–17: „*Ја се ... не стиђим Јеванђеља, јер је оно сила Божја на спасење свакоме ко у њега верује ... Јер се у њему ошкрива праведност Божја, из вере у веру, као што је најисао: 'Праведни*

ће од вере живећи“ (уп. Авак 2, 4; Рим 1, 17; Гал 3, 11; Јевр 10, 38). Он га зато схвата као животну обавезу, па тако у 1 Кор 9,16. каже: „*иешко мени ако не проповедам Јеванђеље ...*“ Замислимо да добијемо најважнију информацију на свету, која може спасити животе многих, и да је задржимо за себе ... Били бисмо одговорни за пропаст многих. Тако и Апостол Павле схвата поруку Светога писма. Због тога он све ставља у други план само да би та вест (порука Јеванђеља!) стигла до што већег броја људи. Стога и подстиче Тимотеја да ту поруку проповеда „*у време и у невреме*“, а како је и сам лично осетио снагу те поруке, он силно жели да је пренесе и другима.

Вредност Светога писма није у томе што је оно дубока животна философија, или што је најстарија књига на свету, или што представља надахнуће за уметнике, песнике, сликаре ... Његова вредност је у његовој поруци. Стога је најважније да, читајући Свето писмо, препознамо поруку коју нам Господ упућује, па да онда, ту поруку прихватимо у свом животу као своју животну снагу, али и да је пренесимо другоме. Тако Апостол у 2 Тим 2,1–2 каже: „*Ти се дакле, дејте моје, јачај милошћу у Хрисћу Исусу (2) и шћо си од мене по мнојим сведоцима чуо, по предај верним људима који ће бићи у сћању и друје поучићи*“.

Да би човек „*дио савршен, приправљен за свако добро дело*“, као што стоји у 2 Тим 3, 17, навешћемо три практична предлога зашто и како треба читати Свето писмо. У свакодневном животу наш приступ Божјој речи подразумева три активности.

1. Прихваће њеног ауторитета. Она мора бити меродавним стандардом нашега живота, компас према коме ћемо се управљати, саветник коме ћемо се обраћати ради мудре одлуке, и мерило према коме ћемо све вредновати. Она мора увек имати прву и последњу реч у нашем животу. Оно што нам је стварно потребно јесте савршени путовођа, који нас неће одвести у погрешном правцу – Божја реч.

2. Њену истину (одн. њену поруку) морамо усвојити. Ово ћемо постићи прихватањем њених истина отвореног срца, свакодневним читањем, истраживањем, памћењем и размишљањем.

а) Божју реч прихваташ када је слушаш/читааш и примаш отворана срца.

б) Свакодневно читање Библије помоћи ће ти да будеш у сталном размишљању о речи Божјој. Стога у Петокњижу и читамо пропис за израилске царе да увек у близини имају његов препис (Мишне ха-Тора): „*И нека ја држи код себе и нека ја чииа док је жив*“ (Понз 17,19).

в) Истраживање или проучавање Библије подразумева дубље сагледавање истина Светога писма, истраживање проблема везаних за текст и записивање својих размишљања.

г) Њејово памћење. Од учења библијских стихова има доста користи. То ће ти помоћи да изградиш своју духовну личност, донесеш мудру одлуку

(јер та реч извире из вечности), будеш у могућности да тако пружиш добар савет и разговараш о вери са другима.

g) Дубоко и побожно созерцавање о поруци Светога писма. За то је потребан озбиљан напор. Ниједна навика неће тако преобразити живот хришћанина колико свакодневно размишљање о њему. Ако се размишља на овакав начин, онда се „*преображавамо исту слику из славе у славу*“ (2 Кор 3,18).

3. Морамо применити принципе Божје речи. Прихватање, читање, истраживање, памћење и размишљање о њој бескорисно је ако не почнемо да је примењујемо у животу. Морамо дакле, постати „*извршиоци речи*“ (Јак 1,22). Ако је не примењујемо, безвредна су сва наша истраживања Библије. Христос је рекао: „*Сваки дакле који слуша ове моје речи и извршује их, диће као мудар човек, који сазида кућу на сџени*“ (Мт 7, 24).

Свети Сава кога данас прослављамо, и који нас је због Речи Божје којој је следовао од ране младости своје, на овај дан вековима касније сабрао, био је управо споменути „*мудри човек*“. Иако рођењем, пореклом својим предодређен за управљање и власт, он је ту врсту човекове делатности брзо надвладао, схвативши изненађујуће рано сву тежину, одн. дубину **Христовог трећег искушења - власти**.

Овим путем, нешто касније, придруживши му се кренуће и његов отац, велики жупан, Стефан Немања. О тим ситуацијама, у наставку ми нећемо говорити, но о наводима речи Божје, односно о тексту Библије у његовим делима. Реч Божја одушевила их је обојицу да оставе дотадашњи начин живота, и да се посвете „*исти истине*“, истинског живота, јер је Христос „*исти, истина и живоји*“ (уп. Јн 14, 5–6).

Одбегавши у Свети Гору око 1191. године, постригао се у руском манастиру Пантелејмону и убрзо прешао у грчки манастир Ватопед, где се и замонашио, променивши световно име Растко у монашко Сава. Већ новембра 1197. године му се у Светој Гори придружује и отац, тада већ монах Симеон. Убрзо заједнички подижу манастир Хиландар на темељима запустелог грчког манастира. Но, Симеон Немања убрзо умире (умро је 13/26. фебруара 1199. године), а Сава довршава послове око изградње и живописања манастира. Затим, 1198, или 1199. подиже испосницу у Кареји, посвећену Светом Сави освећеном, по коме је и добио монашко име.

На Светој Гори Сава пише **Карејски типик**, за живот келиота у њој, а одмах после тога и Хиландарски (завршен до краја 1199. године). Пре 1203. рукоположен је у свештени чин, а одмах и за архимандрита. Крајем 1205. или почетком 1206. године, на позив браће Стефана и Вукана, долази у Србију са очевим моштима, и убрзо постаје игуманом манастира Студенице. Тада Студеница постаје важним духовним и књижевним центром рашке државе.

За потребе манастира Студенице саставља нови *Студенички џијик*, са житијем оца, Светога Симеона. Око 1208. пише и *Службу свейом Симео-*

ну. Помаже брату Стефану при градњи новог манастира, Жиче. Враћа се, затим, у Свету Гору, да би 1219. године отишао у Никеју, код византијског цара и патријарха, где је постављен за новог српског архиепископа. Тако Српска црква добија аутокефалију.

На повратку у Србију путује преко Свете Горе, пролази кроз Солун где саставља *Номоканон*, зборник црквених и грађанских закона. Одлучује се да столује у Жичи, одакле ради на организацији нове архиепископије. Помаже и брату Стефану у управљању државом, а после његове смрти (умро је септембра 1227. године), крунише Радослава за краља.

Године 1229. одлази у Свету земљу, борави у Палестини посећујући најважнија света места, а наредне 1230. враћа се преко Свете Горе у домовину. Године 1233. напушта положај архиепископа, а за наследника предлаже ученика Арсенија, зв. Сремац, и креће на ново ходочашће у Свету земљу, које ће бити знатно дуже него прво. Борави и у Египту и на Синају, у манастиру Светога Саве Освећеног, а по доласку у Јерусалим пише једно изузетно *Писмо ијуману Сѣиридону*, студеничком!

При повратку у Србију пролази кроз Бугарску. Ту се разболео и изненада умире у Трнову, 14/ 27. јануара 1235. године. Његове мошти је у Србију пренео синовац, краљ Владислав, вероватно 1237. године, и похранио их у манастиру Милешева. Његове мошти су спалили Турци на Врачару 1594. године.

Свој књижевни рад Свети Сава је започео у манастиру Хиландару. Његова прва дела непосредно су везана за живот манастира. Она у првом реду имају црквено-правни карактер, али и књижевна својства. Сматра се да је Свети Сава имао учешћа у састављању *Хиландарске њовеље*, 1198. године, а такође, да је започео да саставља *Жийије* и *Службу Свeтiом Симеону*, написавши неке од стихира.

Карeјски шийик је напред споменут, *Хиландарски* и *Сѣуденички*, такође, као и *Номоканон*, одн. *Крмчија*, основни правни кодекс Српске цркве, истовремено и законик српске државе.

У делима Светога Саве, и не само његовим, него и свакога хагиографа средњег века, Библија и њен садржај надахњују и прожимају његову целокупну мисао.

Свети Сава је кренуо за стицањем „славе небеске свeтлостии“, „шићо у њејовом рејторском замаху њостјаје моћив(ом) за (још) ширу њесничку слику: Не оне свeтлостии шћио на истјоку исходи и на зајагу заходи, шћио се временом ... и наиласком ноћи одељује ... молимо се свeтлостии коју можемо видејии једино са анђелима, којој ни њочейшак не њочиење и крај не ишчезава“.¹

И кроз његова дела примећујемо, као и код других хагиографа, три нивоа литерарне комуникације: текст Светога писма, богослужење, одн. бо-

¹ Доментијан, *Живој Св. Саве и Св. Симеона*, Београд, СКЗ 1938; Ђ. Трифуновић, *Српска књижевност у књижевној кријици. Сѣара књижевност*, Нолит Београд 1972, 14.

гослужбене химне, и текстови Светих отаца. Због богослужбених химни и текстова Светих отаца, чини се да се у навођењу текстова Светога писма понегде чини одступање од изворног текста, а то је често било и уобичајено на Оријенту, јер је књига било мање, и текстови су се заиста учили наизуст (нпр. у античко доба, код есена се од новог члана тражило, поред трогодишњег искушеничког стажа, и знање наизуст Торе, одн. Петокњижа).

У том погледу, свакако да је у праву наш професор Д. Милин када примећује да су нашим средњовековним писцима, такође и Светом Сави, „*услед сѣјалне ујошреде ... (текстови) Свејої писма били нашим сѣјарим писцима ѿолико ѿознаїи, да су се они њима лако служили и најамеї цїтїрвали ...*“; али не и „*дословице навођени*“². То долази пре свега отуда што су цитирани по богослужбеним књигама у којима има и одступања од оригинала. Често се понека реч изостављала, а још чешће додавала пишчева. Понекад писци и препричавају текст Светог писма.

Типичан пример за овакав приступ Светом писму налазимо у „*Усїаву за држање Псалїира*“ за *Карејску исїосницу*, у којем је Свети Сава одредио да Псалтир буде по једном свакодневно прочитан. Разуме се да би већ после месец дана текст већ могао бити читан/ изговоран и наизуст.

Стога нас он у овом тексту и опомиње речима: „*Ако ли си (и Ти), браїе, лењ као ја, иїак, їрени се и ѿмисли на дарове које обећа Госїод онима који їа љубе, и који се ради Њеїа їїруд ...*“³

Извори

БИБЛІЈА ... сирѣчъ книги свѣщеннаго писанња вѣтхагв и нѣвагв завѣта съ параллѣлными мѣстѣми, тисненїе вторѣе, Санктпетербургъ, Гїнодѣлная тїпографїѣ „ѿц“ (1900²); Библија или Свето писмо Старог и Новог завјета, превод Ђуре Даничића и Вука Ст. Караџића, 1973; Свето писмо Старога и Новога завјета, прев. Ђ. Даничић-В. Стеф. Караџић, у Београду, 1967; Свето писмо Старога и Новога завјета. БИБЛИЈА, изд. Свети архијерејски синод Српске Православне Цркве, Београд 2007; Septuaginta, I-II, ed. A. Ralfs, Vol. I-II, Stuttgart 1950⁴; ΤΑ ΙΕΡΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΗΤΟΝ Η ΠΑΛΛΑΙΑ ΚΑΙ Η ΝΕΑ ΔΙΑΘΙΚΗ ΜΕΘΑΦΡΑΣΟΝΤΑ ΕΚ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΑΡΧΕΤΥΠΩΝ, London 1934.

Литература

Богдановић Димитрије, *Исїорија срїске књижевносїи*, СКЗ, Београд 1980.

Богдановић Д., *Карејски тїиїик Свејоїа Саве*, Фототипска издања 8, САНУ–НБС–МС, Београд, 1985.

² Д. Милин, „Светосавско схватање Старог завета, Светосавска беседа 1983“, *Православље*, 01. 02. 1983. године.

³ Д. Милин, *Исїо*.

- (Вуковић) Сава, еп., „Први превод Јерусалимског типика код Срба. Поводом 650-годишњице престављења архиепископа српског св. Никодима“, *Гласник*, Службени лист СПЦ, Београд 1974, бр. 12, 271–276.
- Каралић Елизабета, *Српска средњовековна књижевност у настјави*, Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Ниш, 2012.
- Милин Д., „Светосавско схватање Старог завета, Светосавска беседа 1983“, *Православље*, 01. 02. 1983. године.
- СВЕТИ САВА. „Споменица поводом осамстогодишњице рођења (1175–1975), изд. Свети архијерејски синод СПЦ, Београд, 1975.
- СВЕТИ САВА: Сабрани списи, Просвета и Српска књижевна задруга, Едиција „Стара српска књижевност у 24 књиге“, Београд, 1986,
- СВЕТИ САВА. Сабрана дела, прир. Љиљана Јухас-Георгиевска, изд. Политика-Народна књига, Београд, 2005.
- Станојевић Ст.- Д. Глумац, *Св. Писмо у нашим сѣарим сѣоменицима*, Српска краљевска академија. Посебна издања, Књига LXXXIX. Друштвени и историјски списи, књига 39, Београд, 1932,
- Трифунковић Ђорђе, *Српска књижевност у књижевној кријици*. Стара књижевност, Нолит, Београд, 1972.
- Трифунковић Ђорђе, *Азбучник српских средњовековних књижевних појмова*, Нолит Београд, 1990.

Светосавска беседа, Православни богословски факултет
Београд, 27. 02. 2014. године